

Форма № 09/18

Затверджена рішенням вченої ради ІДГУ
від 30.08.2018 р., протокол № 1

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ, ДОШКІЛЬНОЇ, ПОЧАТКОВОЇ
ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ**

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД В ІНКЛЮЗИВНІЙ ОСВІТІ

освітній ступінь бакалавр
(назва освітнього ступеня)

галузь знань 01 Освіта/Педагогіка
(шифр і назва галузі знань)

спеціальність усі спеціальності

освітня програма усі освітні програми

тип дисципліни вибіркова
(обов'язкова / вибіркова / факультативна)

ПОГОДЖЕНО:

Гарант освітньо-професійної програми

(підпис, ініціали, прізвище)

ПОГОДЖЕНО:

Голова Ради з якості вищої освіти
педагогічного факультету

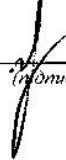
 к.пед.н. Сич Ю.І.

(підпис, ініціали, прізвище)

РЕКОМЕНДОВАНО:

кафедрою загальної педагогіки, дошкільної,
початкової та спеціальної освіти

протокол № 8 від 8.01.2020р.

Завідувач кафедри доц. Іванова Д.Г.
(підпис, ініціали, прізвище)

Розробники програми:

Лунгу Лариса Валентинівна, кандидат
педагогічних наук, старший викладач кафедри
загальної педагогіки, дошкільної, початкової та
спеціальної освіти

Рецензенти програми:

Іванова Дора Георгіївна, кандидат
педагогічних наук, завідувач кафедри загальної
педагогіки, дошкільної, початкової та спеціальної
освіти

1. ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	<i>Денна</i>	<i>Заочна</i>
<i>Кількість кредитів: 4</i>	<i>Лекції:</i>	
	22	8
<i>Модулів: 1</i>	<i>Практичні заняття:</i>	
<i>Загальна кількість годин: 120</i>		
<i>Рік вивчення дисципліни за навчальним планом: 4</i>	<i>Лабораторні заняття:</i>	
<i>Семестр: 7-8</i>	<i>Семінарські заняття:</i>	
	26	4
<i>Тижневе навантаження (год.):</i>	<i>Консультації:</i>	
<i>- аудиторне: 2</i>		
<i>- самостійна робота: 6</i>	<i>Індивідуальні заняття:</i>	
<i>Форма підсумкового контролю: залік</i>		
<i>Мова навчання: українська</i>	<i>Самостійна робота:</i>	
	72	108

2. МЕТА ДИСЦИПЛІНИ

Предмет вивчення навчальної дисципліни полягає в особливості професійно-педагогічної підготовки та компетентнісного підходу майбутніх вчителів до роботи в інклюзивному середовищі.

Метою вивчення дисципліни «Компетентнісний підхід в інклюзивній освіті» є засвоєння теоретико-методологічних, нормативно-правових та організаційно-методичних засад інклюзивної освіти в Україні, навчання дітей з особливими потребами в умовах початкової освіти.

Передумови для вивчення дисципліни: оволодіння фаховими компетентностями, що формуються під час вивчення дисциплін: «Психологія», «Педагогіка», «Вступ до спеціальності з основами наукових досліджень», «Дитяча психологія», «Дошкільна педагогіка з історією», «Анатомія, фізіологія, патологія дітей з основами валеології».

Міждисциплінарні зв'язки: навчальний курс пов'язується з циклом «Філософія дошкільної освіти», «Актуальні проблеми початкової освіти», «Основи корекційної педагогіки», «Педагогіка сімейного виховання», «Сучасні оздоровчі технології», «Проектування інклюзивного навчального середовища».

3. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Знання:

- ✓ актуальні проблеми соціальної адаптації для дітей з обмеженими функціональними можливостями в умовах інклюзивного навчального закладу освіти;
- ✓ компетентнісний підхід у наданні соціально-педагогічних послуг;
- ✓ особливості психофізичних вад дитини та їх нозологій; основні проблеми родинного виховання дітей з особливими потребами;

Уміння:

- ✓ характеризувати сучасний стан підготовки дітей з особливими потребами в умовах інклюзивного навчання;
- ✓ використовувати інноваційні підходи в корекції навчання дітей з особливими потребами;
- ✓ здійснювати професійні функції в процесі інклюзивного навчання, ураховуючи різні освітні потреби учнів з обмеженими можливостями здоров'я, забезпечуючи включення їх у загальноосвітнє середовище, створюючи умови для їх розвитку й саморозвитку, повноцінної соціалізації
- ✓ здійснювати індивідуальний та диференційований підхід до вихованців з вадами психофізичного розвитку;
- ✓ формувати готовність здорових дітей до позитивної спільної взаємодії з однолітками, що потребують корекції психофізичного розвитку;
- ✓ проводити роботу з батьками щодо надання їм правдивої інформації про осіб з порушенням психофізичного розвитку.

Комунікація:

- ✓ будувати партнерську взаємодію та демонструвати гуманну поведінку з різними суб'єктами освітнього процесу закладу освіти;
- ✓ толерантно ставитися до думок і позицій інших; комунікувати та співпрацювати з представниками різних культур на засадах взаємоповаги й рівноправності; залучати батьків, представників культурних національних товариств до спільної роботи з виховання та соціалізації дітей.
- ✓ Забезпечувати зрозуміле і недвозначне донесення власних знань, висновків та аргументації до фахівців і нефахівців, зокрема, до здобувачів початкової освіти.

Автономність та відповідальність:

- ✓ усвідомлювати відповідальність за формування світогляду майбутнього громадянина України;
- ✓ критично оцінювати результати власної професійної діяльності, ініціювати і організовувати систематичне навчання і самоосвіту;
- ✓ володіти лідерськими якостями, здатністю ініціювати спільну роботу і брати на себе відповідальність за результати роботи команди.

4. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

№ з/п	Назви модулів / тем	Кількість годин (денна форма навчання)						Кількість годин (заочна форма навчання)							
		Аудиторні	Лекції	Семінарські (практичні)	Лабораторні	Консультації	Індивідуальні заняття	Самостійна робота	Аудиторні	Лекції	Семінарські (практичні)	Лабораторні	Консультації	Індивідуальні заняття	Самостійна робота
1	Інклюзивна освіта як модель соціального устрою: сутність, головні завдання і принципи	4	2	2				6		2					12
2	Зарубіжний досвід організації інклюзивного навчання дітей	4	2	2				6							13
3	Особливості впровадження інклюзивного навчання в закладах освіти	4	2	2				7		2					14
4	Технологія особистісно зорієнтованого навчання в закладі освіти	4	2	2				7		2					12
5	Організація педагогічного процесу в загальноосвітньому навчальному закладі	4	2	2				7							13
6	Корекційно-розвивальна робота як складова інклюзивного навчання	4	2	2				7		2					14
7	Особливості роботи асистента вчителя	4	2	2				7		2					14
8	Роль сім'ї в процесі інтегрування дитини з особливими освітніми потребами в соціокультурне середовище.	4	2	2				7							12

9	Індивідуальне та стандартизоване оцінювання в інклюзивному процесі	6	2	4				6						
10	Підготовка та вимоги до написання ІНП.	6	2	4				6		2				
11	Соціальне виховання дітей в умовах початкової школи	4	2	2				6						
Проміжний контроль								4						4
Разом:		48	22	26				72	12	8	4			108

5. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

5.1. Зміст навчальної дисципліни за темами:

Тема. Інклюзивна освіта як модель соціального устрою: сутність, головні завдання і принципи.

Вступ до навчального курсу. Сутність інклюзивної освіти. Нормативно-правове забезпечення інклюзивного навчання. Головні завдання та принципи розвитку інклюзивної освіти. Проблеми стихійного інтегрування дітей з особливими потребами в освітній простір України.

Тема. Зарубіжний досвід упровадження інклюзивної освіти Сучасні міжнародні дослідження особливостей навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку дітей.

Реалізація основних принципів інклюзивної освіти у країнах Європи. Досвід упровадження інклюзії в країнах Америки та Канади. Облаштування безбар'єрного доступу в зарубіжній інклюзивній школі.

Тема. Особливості впровадження інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах.

Характеристика спеціальної освіти в Україні та шляхи модернізації освітньої галузі. Класифікація порушень психофізичного розвитку дітей та особливості їх навчання й виховання. Проблеми організації педагогічного процесу в початковій школі.

Тема. Технологія особистісно зорієнтованого навчання дітей в початковій школі.

Педагогічні засади особистісно зорієнтованої взаємодії в інклюзивному процесі. Сутність педагогіки дитиноцентризму. Психолого-медико-педагогічна консультація і її значення у визначенні навчальної перспективи дитини. Основні етапи психолого-педагогічного супроводу інклюзивного навчання дітей із порушеннями психофізичного розвитку.

Тема. Організація педагогічного процесу в початковій школі.

Ресурсні можливості інклюзивної та спеціальної освіти. Адаптації та модифікації у навчально-виховному процесі дошкільного закладу освіти з інклюзивним навчанням. Освітні технології, інноваційні методики роботи з дітьми дошкільного віку з особливостями психофізичного розвитку. Курикулум навчального та корекційно-розвивального процесу.

Тема. Корекційно-розвивальна робота як складова інклюзивного навчання.

Поетапне впровадження інклюзивної освіти (психодіагностичний етап, оформлення документації для здійснення психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими потребами; розробка та затвердження індивідуальних програм навчання і розвитку з рекомендаціями для педагогів і батьків, розроблених за участі різних фахівців (лікаря, психолога, соціального педагога, дефектолога, логопеда); створення власної навчально-методичної та інформаційної бази та ін.

Тема. Особливості роботи асистента вчителя початкової школи. Асистент вихователя в українському законодавстві: основні функції, завдання, необхідні компетентності. Зміст роботи асистента вихователя, його посадові обов'язки. Документація асистента вихователя. Професійна діяльність асистента вихователя щодо налагодження комунікації з батьками дітей.

Тема. Роль сім'ї в процесі інтегрування дитини з особливими освітніми потребами в соціокультурне середовище.

Батьки та інклюзія: приклади справжнього педагогічного партнерства. Сутність педагогічного співробітництва вихователів та батьків дітей. Командний підхід у навчально-виховному процесі.

Тема. Індивідуальне та стандартизоване оцінювання в інклюзивному процесі.

Розроблення змісту портфолію. Методи стимулювання пізнавальної активності дітей в умовах інклюзії.

Тема. Підготовка та вимоги до написання ІНП.

Розроблення індивідуального навчального плану. Підготовка та вимоги до підписання ІНП. Співпраця з батьками при розробленні та виконанні індивідуального навчального плану. Аналіз основних компонентів індивідуального навчального плану.

Тема. Соціальне виховання дітей в умовах інклюзивної освіти.

Проблема налагодження гуманних, партнерських стосунків між усіма учасниками навчально-виховного процесу в умовах інклюзивної освіти. Соціальне виховання дітей дошкільного віку та шляхи подолання упередженого ставлення до дітей з особливими потребами.

5.2. Тематика семінарських занять

Тема 1. Інклюзивна освіта як модель соціального устрою: сутність, головні завдання і принципи.

Тема 2. Зарубіжний досвід організації інклюзивного навчання дітей.

Тема 3. Особливості впровадження інклюзивного навчання дітей початкової школи в умовах інклюзивної освіти.

Тема 4. Технологія особистісно зорієнтованого навчання дітей початкової школи в умовах інклюзивної освіти.

Тема 5. Організація педагогічного процесу в умовах інклюзивної освіти.

Тема 6 Корекційно-розвивальна робота як складова інклюзивного навчання.

Тема 7. Особливості роботи асистента вчителя в закладі освіти.

Тема 8. Роль сім'ї в процесі інтегрування дитини з особливими освітніми потребами в соціокультурне середовище.

Тема 9. Індивідуальне та стандартизоване оцінювання в інклюзивному процесі.

Тема 10. Підготовка та вимоги до написання ІНП.

Тема 11. Соціальне виховання дітей початкової школи в умовах інклюзивної освіти.

5.3. Організація самостійної роботи студентів

№ з/п	Вид роботи	Кількість годин		Форми звітності
		денна	заочна	
1.	Опрацювання лекційного матеріалу	8	12	Конспект
2.	Підготовка до практичних занять.	10	24	Конспект
3	Підготовка до модульного контролю	4	4	Модульна контрольна робота
4.	Виконання індивідуальних завдань за темами: 1. підготовка реферату 2. опрацювання наукових статей 3. підготовка до презентації результатів дослідження	10 20 20	18 24 26	Реферат Анотація Презентація
	Разом	72	108	

Тематика індивідуальних завдань

Тематика рефератів

1. «Кейс Стади» як приклад успішної практики.
2. Особливості впровадження інклюзивного навчання в Україні, ресурсні можливості спеціальної освіти.
2. Законодавчо-правові аспекти інклюзивної освіти загальноосвітнього навчального закладу .
3. Досвід реалізації інклюзивної освіти загальноосвітніх навчальних закладів в країнах Європи. Інтегроване та інклюзивне навчання в Італії.
4. Дошкільні навчальні заклади в умовах інклюзивної освіти (досвід Австрії).
5. Спеціальна та інклюзивна освіта: українські реалії та перспективи розвитку».
6. Співпраця фахівців як умова успішності інклюзивного навчання в навчальних закладах.
- 7.Шведська модель інклюзивної освіти загальноосвітніх навчальних закладів.
- 8.Варіативність психолого-педагогічного супроводу дітей навчальних закладів (досвід Німеччини).
9. Мультидисциплінарна навчальна команда та її діяльність в умовах інклюзивного навчального закладу.
10. Основні підходи до надання освіти дітям з особливостями психофізичного розвитку в умовах інклюзивної освіти навчального закладу.

Перелік наукових статей для самостійного опрацювання

1. Бондар В.І., Синьов В.М., Тищенко В.В. Освіта дітей з особливостями психофізичного розвитку в Європі, Росії та Україні: порівняльний аналіз //Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. І.Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2012. – С. 15-22.
2. Білозерська І.О. Реалізація компетентнісної парадигми у роботі з батьками дітей з порушеннями психофізичного розвитку//Особлива дитина: навчання і виховання. –Дефектологія.- № 4.- К.-2011.
3. Миронова С.П. – Робота фахівців з сім'ями, які виховують дітей з особливими освітніми потребами //Актуальні питання корекційної освіти, Випуск №9 (2017).
4. Бандура Н.І. Корекційно-розвивальна програма дітей з інтелектуальною недостатністю. – Дитина з особливими потребами. - №2. – К. – 2016. [online] Доступно: <http://journal.osnova.com.ua/download/63-14-55519.pdf>
5. Бессонова Є.М., Юнусова А.А. Гра як засіб розвитку комунікативних навичок дітей з розладами аутичного спектра. - Дитина з особливими потребами. - №1.–К. – 2016. [online] Доступно: <http://journal.osnova.com.ua/download/63-13-54655.pdf>

6. Туріщева Л. В. Поради щодо спілкування з дітьми, які мають особливості розвитку здоров'я [online] – Дитина з особливими потребами. - №2. – К. – 2016. [online] Доступно: <http://journal.osnova.com.ua/download/63-14-55513.pdf>
7. Крикун А., Психолого-педагогічні умови реалізації компетентнісного підходу в сучасній інклюзивній освіті. – Рідна школа. - №1.- 2013. [online] Доступно: file:///C:/Users/admin/Downloads/rsh_2013_11_18.pdf
8. Лорман Т. Сім стовпів інклюзивної освіти. Як перейти від запитання «Чому?» до запитання «Як?» // Дефектологія. Особлива дитина: навчання і виховання. – №3 (57). – 2010. – С. 3-11.

Тематика практичних завдань: розробка та презентація програми, щодо надання освіти дітям з особливостями психофізичного розвитку в умовах інклюзивної освіти дошкільного навчального закладу

1. Розробіть «Модель корекційно-педагогічного супроводу дитини в умовах інклюзивного виховання».
2. Спроектуйте орієнтовний зміст корекційно-розвивальної роботи з «особливими» дітьми (за нозологіями на власний вибір).
3. Розробіть виховний захід для дітей дошкільного віку з урахуванням забезпечення індивідуалізації навчально-виховного процесу для дитини з психофізичними порушенням (тема виховного заходу, нозологія дитини на вибір студента).

6. ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

- 6.1. *Форми поточного контролю:* практичні заняття, індивідуальні завдання.
- 6.2. *Форми проміжного контролю:* модульна контрольна робота.
- 6.3. *Форми підсумкового контролю успішності навчання:* залік

7. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Під час поточного контролю оцінюються відповіді студента на практичних заняттях, результати самостійної роботи з науковою літературою, а також якість виконання індивідуальних завдань.

Модульна контрольна робота проводиться в письмовій формі та включає два теоретичні питання.

Зразок варіанту модульної контрольної роботи:

1. Становленні інклюзивної освіти в Україні: від інтеграції до інклюзії. Історичний екскурс.
2. Корекційно-розвивальна робота як складова інклюзивного навчання.
3. Особливості роботи асистента вчителя початкової школи в умовах інклюзивної освіти.

8. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

8.1. Шкала та схема формування підсумкової оцінки:

Підсумковий бал	Оцінка за традиційною шкалою
	залік
90-100	зараховано
70-89	
51-69	
26-50	незараховано
1-25	

Схема розподілу балів

Максимальна кількість балів	70 балів (поточний контроль) – середньозважений бал оцінок за відповіді на семінарських заняттях та виконання індивідуальних завдань, який переводиться у 100-бальну шкалу з ваговим коефіцієнтом.0,7	30 балів (проміжний контроль) – за результатами виконання модульної контрольної роботи
Мінімальний пороговий рівень	35 балів (поточний контроль)	16 балів (проміжний контроль)

8.2. Критерії оцінювання під час аудиторних занять.

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів

Оцінка	Критерії оцінювання навчальних досягнень
5 балів	Оцінюється робота студента, який у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно й аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу, вільно послуговується науковою термінологією, розв'язує задачі стандартним або оригінальним способом, наводить аргументи на підтвердження власних думок, здійснює аналіз та робить висновки.
4 бали	Оцінюється робота студента, який достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає, в основному розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу, розв'язує задачі стандартним способом, послуговується науковою термінологією. Але при висвітленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі неістотні неточності та незначні помилки.
3 бали	Оцінюється робота студента, який відтворює значну частину навчального матеріалу, висвітлює його основний зміст, виявляє елементарні знання окремих положень, записує основні формули, рівняння, закони. Однак не здатний до глибокого, всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, не користується необхідною літературою, допускає істотні неточності та помилки.

2 бали	Оцінюється робота студента, який достатньо не володіє навчальним матеріалом, однак фрагментарно, поверхово (без аргументації й обґрунтування) викладає окремі питання навчальної дисципліни, не розкриває зміст теоретичних питань і практичних завдань.
1 бал	Оцінюється робота студента, який не в змозі викласти зміст більшості питань теми та курсу, володіє навчальним матеріалом на рівні розпізнавання явищ, допускає істотні помилки, відповідає на запитання, що потребують однослівної відповіді.
0 балів	Оцінюється робота студента, який не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його висвітлити, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань.

8.3. Критерії оцінювання індивідуальних завдань.

<i>Вид</i>	<i>Максимальна кількість балів</i>
Реферат	5
Опрацювання наукових статей	5
Презентація	5

Критерії оцінювання *реферату*: самостійність та оригінальність дослідження, виконання поставлених завдань, здатність здійснювати узагальнення на основі опрацювання теоретичного матеріалу та відсутність помилок при оформленні цитування й посилань на джерела.

Критеріями оцінювання *питань для самостійної підготовки* є вміння студента визначати ключові позиції та тезово розкрити зміст питання.

Критеріями оцінювання презентації є її відповідність змісту доповіді студента за матеріалами дослідження та оригінальність візуального представлення.

8.4. Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Проміжний модульний контроль проводиться у формі письмових відповідей на теоретичні питання. Оцінювання проміжного контролю здійснюється за шкалою: - від «0» до «30». Критеріями оцінювання є: повнота відповіді, аналіз теоретичного матеріалу, вміння обґрунтовувати власну думку.

8.5. Критерії оцінювання під час підсумкового контролю.

Підсумкова оцінка виставляється за результатами поточного та проміжного контролю.

9. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Технічні засоби: ноутбук, проєктор.

10. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

10.1. Основні джерела

1. Будник О. Б. Інклюзивна освіта: навчальний посібник [для студентів спеціальності «Початкова освіта»] / О. Б. Будник. – Івано-Франківськ : ПП Бойчук А.Б., 2015. – 152 с. 2.
2. Рібцун Ю. В. Застосування компетентнісного підходу у спеціальній дошкільній освіті дітей із ОМЗ / Ю. В. Рібцун // Вісник Інституту розвитку дитини : зб. наук. пр. – Вип. 23. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. – С. 115–120. – (Серія „Філософія. Педагогіка. Психологія”)
3. Євтух М. Б. Соціальна педагогіка [Текст] : підручник / М.Б. Євтух. – 2-е вид., стереотип. - К. : МАУП, 2003. - 232 с.
4. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія / А. А.
5. Пантюк Т.І., Невмержицька О.В., Пантюк М.П. Основи корекційної педагогіки : навчально-методичний посібник / Т.І. Пантюк, О.В. Невмержицька, М.П. Пантюк. – 2-ге видання, доповнене і перероблене. – Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ, 2009. – 324 с.
6. Соціальна педагогіка [Текст]: навч. посібник / О.В.Безпалько, І.Д.Зверева, Т.Г.Веретенко; за ред.проф. О.В.Безпалько. – Рек. МОН. – К. : Академвидав, 2013. – 312 с.
7. Путівник для батьків дітей з особливими потребами : навчально-методичний посібник у 9 книгах /За заг. ред. Колупаєвої А.А. – К. : ТОВ ВПЦ «Літопис-ХХ» – 2010. – (Серія «Інклюзивна освіта»).
8. Серія видань «Концептуалізація інклюзивної освіти та його контекстуалізація в рамках Місії ЮНІСЕФ Технічний путівник Видання © Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ). – 2014 р.

10.2. Допоміжні джерела

1. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія / А. А. Колупаєва. – К.: “Самміт-Книга”, 2009. – 272 с.
2. Колупаєва А. А. Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітні навчальні заклади : монографія / А. А. Колупаєва. – К. : Педагогічна думка, 2007. – 350 с.
3. Луговський А., Сварник М., Падалка О. Реабілітаційний супровід навчання неповносправних дітей / А. Луговський, М. Сварник, О. Падалка. – Л. : Колесо, 2008. – С. 49–60.
4. Саламанская декларация. Рамки действий по образованию лиц с особыми потребностямим, принятыe Всемирной конференцией по образованию лиц с

особыми потребностями: доступ и качество. Саламанка. Испания, 7-10 июня 1994. – К., 2000. – 21 с.

10.3. Интернет-ресурси

1. МОН України. URL : <http://www.mon.gov.ua>.
2. Міністерство соціальної політики - <https://www.msp.gov.ua/>
3. Освіта. URL : [www. http://www.osvita.org.ua](http://www.osvita.org.ua)
4. Державна соціальна служба для сім'ї, дітей та молоді – [http: /www.dessm.gov.ua](http://www.dessm.gov.ua)
5. Служба захисту дітей – режим доступу: [http: / www children-ukraine.org](http://www.children-ukraine.org)
6. Сайт з інклюзивної освіти дітей з особливими потребами в Україні. – <http://www.education-inclusive.com>
7. Методичні рекомендації щодо організації навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх та дошкільних навчальних закладах у 2018-2019 навчальному році. – mirrvopsi.at.ua/Methodrecomend/inkluz.doc.

11. ДОПОВНЕННЯ ТА ЗМІНИ, ВНЕСЕНІ ДО РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ

В 20__ / 20__ Н.Р.¹

¹ Доповнення та зміни до робочої програми додаються на окремому аркуші, затверджуються на засіданні кафедри до початку навчального року